

Dohnal, Josef

Anatomie cesty k dogmatům

Opera Slavica. 1993, vol. 3, iss. 1, pp. 57-58

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116329>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

lingvistiky si dovoluji upozornit na práci o rusismech v němčině z pera erlangenského rusisty U. Steltnera a z didaktiky na vynikající úvahy D. Milinského z Mnichova a M. Rohala z Nitry, které se týkají využití krásné literatury při výuce jazyka.

Sečteno a podtrženo: Sborník je především prezentací autorů statí a dokladem stavu rusistického bádání na sklonku 80. let. Pokud jde o komplexnost - výrazně tu chybějí historie a filozofie. Snad

nová evropská situace dovoli toto vskutku celostní uchopení fenoménu Ruska. Efemérnost a "útlumovost" rusistiky, o nichž nezdřídka slyšíme od našich kolegů, kteří se zabývají dnes "konjunkturálnějšími" obory, je ovšem jedním z novodobých mýtů, stejně jako někdejší mýty o nedůležitosti anglistiky a germanistiky. Prosadí se jen to, do čeho byla vložena určitá duchovní energie. Řezenský sborník to znovu prezentoval mimo veškerou pochybnost.

Ivo Pospíšil

Anatomie cesty k dogmatům

Zahrádka, M.: Dogmata a živý literární proces. Olomouc 1992, 80 s.

Poté, co začalo být možné veřejně diskutovat o celé paletě otázek souvisejících s ideologickým nátlakem, mimoliterárními zásahy a někdy přímým násilím vykonávaným na literatuře a jejich představitelích po roce 1917, začaly se objevovat zprvu kratší, později obsažnější práce, které mapují genezi především toho, co bylo výsledkem takového násilného procesu - tedy tzv. sovětské literatury a tzv. socialistického realismu. Vyslovit se k těmto otázkám chce i literární rusistika česká a zatím nejrozsáhlejší práci, která si všímá právě období největšího deformování ruské literatury, je útlá knížka olomouckého rusisty prof. Miroslava Zahrádky *Dogmata a živý literární proces (Jak vznikala*

úzká norma socialistického realismu a jak s ní ruská literatura bojovala), kterou vydal v roce 1992 vlastním nákladem za podpory Českého literárního fondu.

Celá Zahrádkova práce je rozdělena do šesti úvah, ve kterých si všímá základních etap, které vedly ke vzniku toho, co nazývá "úzkou normou socialistického realismu", tedy k ideologicky oktrojované literatuře s předem vymezenou funkcí, obsahem a do značné míry i formou. Požadavky ideové tendčnosti, ideové určitosti postav, boje proti abstraktnímu humanismu a apolitičnosti, dokumentární tendence zaměřené na historii strany a na zobrazení jejich význačných představitelů či na téma třídního boje, snaha vytvářet literaturu historick-

kého optimismu dokumentující pracovní hrdinství jednotlivců i mas, snaha nalézt nového hrdinu a na jeho příkladu vychovávat další generace - to jsou asi nejzávažnější prvky, k nimž byla literatura vedena. Některá z těchto témat se objevovala sice přirozeně jako důsledek změn v realitě, nicméně jednostrannost kritiky i ideologických představ stranických kruhů nutila spisovatele k mechanickému jednostrannému pohledu a postupně vytlačovala díla i autory, kteří se odmítali podřít, z literárního dění a krok za krokem začalo docházet i k dalším formám repressi. Ideologicky diktovaná a řadou normativních požadavků "sešněrovaná" literatura tzv. socialistického realismu se pak na dlouhou dobu stala normou, z níž bylo možno jen obtížně vybočit bez toho, že by pro autora nevznikly obtíže, že by nebyl podroben v lepším případě zdrcující kritice, v horším osobnímu pronásledování.

Ukázány však jsou i cesty, jimiž literatura spontánně projevovala svůj nesouhlas s takovým útlakem a omezováním tím, že si vytvářela to, co Zahrádka nazývá dialektickou normou. Snahy tohoto rážení jsou pak charakterizovány v páté a šesté úvaze dosti konkrétně, přičemž autor nachází jako doklady takové tendence rysy donquijotismu, předávání tragického životního pocitu "malého člověka", obranu tzv. "specifičnosti umění", odmítání epigonství, pokus vytvářet díla problémová, diskusní, snahu rozšířit možnosti satiry a konečně jistá tendence skryté ironi-

zace či parodie na úzkou normu.

Všechny tyto tendence jsou Zahrádkou dokumentovány hojnými příklady - zejména pak díly jednotlivých autorů tohoto období, zahrnut je i kontext literární kritiky a teorie, stranou pochopitelně nemůže zůstat do značné míry určující kontext politický, tj. ono stranické milieu, které literaturu "formovalo" podle svých utilitárně manipulativních schémat do podoby, která měla zajišťovat ono zjednodušené chápání působení na masy a jejich "výchovu" v "uvědomělé" občany "uvědomělé" se stavějící i k umění a jeho funkci ve společnosti. Do jisté míry pak Zahrádkova práce dokumentuje i to, co by zřejmě stálo za samostatnou studií - totiž to, že některé z rysů, které se staly určujícími při deformaci uměleckého života ve třicátých letech, vznikaly v prvopočátku spontánně jako reakce na změny, ke kterým ve společnosti došlo, že v počátcích zdaleka ne vše bylo diktováno - nicméně, a i to je zřetelně naznačeno, brzy došlo k vědomému využívání literatury k tomu, co bychom asi mohli nazvat součástí technologie ideologického zpracování kultury. I pro to - ale rozhodně nejen pro tento aspekt - je třeba považovat recenzovanou práci za podstatný krok na cestě za seriózní analýzou prvních desetiletí ruské literatury sovětského období. Škoda jen, že se tato práce objevuje s velikým zpožděním - vždyť vznikla už v roce 1969.

Josef Dohnal